

דרוש לחנוכה

איתא במדרש תנחומא פרשת נשא (סי' כ"ט), ילמדנו רבינו נר חנוכה שהותיר וכו', לא יאמר אדם איני מקיים מצוות זקנים וכו', למה שאף על דבריהם אני מסכים וכו', מדע לך שהרי יעקב וכו' עשה הקטן קודם לגדול וקיים הקצ"ה גזרתו, שהקריב שבת אפרים תחלה וכו', עיי"ש.

להבין דברי המדרש אקדים לך מה שראיתי בספרים בענין פלוגתא דית שמאי ובית הלל (שבת כא:), דמר סבר פוחת והולך ומר סבר מוסיף והולך. כי ידוע כי דרך הישר לפני איש להרחיך תחילה מחלאת עונותיו ולסור מהרע ואח"כ להתחיל לעסוק בעבודת השי"ת, וכמו שכתוב (ירמיה ד, ג) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים, וכמו שכתוב (תהלים לה, טו) סור מרע ועשה טוב. ולכן סברי בית שמאי פוחת והולך, כי עיקר השכל והעצדות צריך להיות בסור מרע, להיות פוחת והולך בחינת הרע, וזה שאמר שם כנגד פרי החג, כי גם שם כונה זאת. וידוע מזהר הק' (יחרי פג:) כי תרי"ג מצות הם תרי"ג עטין, וכל מצוה הוא רמז עצה ודרך בעבודת השי"ת. וסובר בית שמאי כי נר חנוכה צא לרמז כי עיקר העצדות להיות פוחת והולך בחינת הרע, ובית שמאי מסתרא דדינא כידוע^א, ובאמת שורת הדין נותן כך, כי כל זמן שהוא מלוכלך בחטאים פגול הוא לא ירצה. ובית

הלל סברי כי אי אפשר לילך בדרך זה, כיון שמשוקע צרע קשה מאד לפרוש מהרע, ואם נלך בדרך זה רוצ אנשים ישתקעו בהרע ח"ו, על כן סברי בית הלל מוסיף והולך בתורה ועבודה, וכד אתקם סטרא דקדושה מתרפי סטרא אחרא (זוה"ק פקודי רלח:), ועל ידי אור התורה ומצות כלה גרש יגרש את הרע והחושך. והגם שמד הדין כבית שמאי, אבל בית הלל שהם מד החסד על כן הם תמיד לקולא, וכמו שאמרו רז"ל בראש השנה (יז). ובית הלל אומרים רב חסד (שמות לה, ו) מטה כלפי חסד. סוברים שהקצ"ה צריך רחמיו וחסדיו מקבל התורה והעבודה של האיש המתחיל לעסוק בעבודת ה' הגם שהוא מלוכלך בחטאים, כי לא סגי בלאו הכי. והלכה כבית הלל, כי הליכות עולם צריך להיות כבית הלל. ויסוד הדברים הנ"ל ראיתי בספר בית אהרן לדודי זקני הה"ק מוה"ר אהרן ז"ל מקרלין (חנוכה מז. ד"ה אמר הב', מו. דבור ראשון), וכדומה לי גם בספר תולדות יצחק להה"ק מה"ר יצחק ז"ל מנישחיעז (חנוכה ד"ה איתא), בתוספת ביאור משלי.

ועל פי הדברים הנ"ל האיר ה' בשכלי ענין פלוגתא יעקב אבינו ע"ה עם בנו יוסף הצדיק ע"ה, כי הלא דבר הוא שהרע מאד בעיני יוסף מה שעשה אביו כן, ולמה נקרא שמה תורה שמורה דרך בעבודת ה',

א. זוה"ק פנחס רמה ע"א.

ומסתמא יש צוה ענין ונפקא מיינא גדולה בעבודת ה' יתצרך שמו. ונראה לפענ"ד, כי מנשה לשון שכחה, כמו שכחוב (בראשית מא, נא) כי נשני, גם לשון גיד הנשה, שנשה ממקומו, וזה מורה על ענין סור מרע, שצריך לשכוח את הרע וצריך לנתק ולסלק עצמו מהרע. ושם אפרים מורה על לשון התגברות והוספה בעבודת השי"ת, וכמו שכחוב (בראשית מא, נב) כי הפרני, לשון רבוי. והנה צודאי כל אחד היה עסק עבודתו לפי שמו, וכמו שפירש הצעש"ט ז"ל על פסוק (בראשית ג, יט) וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו. והנה עבודת יוסף היה כסדרת בית שמאי, כי יוסף הוא צחינת נדיק יסוד עולם שנוטה אל הדינים, כידוע ליודעי חן, יצחק ק"ץ ח"י, והצן. על כן סדרתו כי מנשה הזכור, כי זה ההתחלה והעיקר לעסוק בסור מרע, צחינת נשיה מהרע. אצל יעקב אבינו ע"ה מידת הרחמים שנוטה אל החסד כידוע ליודעי חן, לא רצה צוה. אלא אפרים הזכור, להפרות ולהרבות בעבודת השי"ת וממילא הרע נופל.

וזה אשר האירו לנו רוח אפינו קדש הקדשים רבן של כל בני הגולה רבי ישראל צעש"ט נ"ע ותלמידיו הקדושים, כי עד ימיו היה עיקר העצדות בסיגופים ותעניתים וצמצירת החומר והרע, אצל הוא דרך קשה מאד וצוה"ר נתגברה החולשה בעולם. גם הוא דרך מסוכן מאד, ויכול לירש

תרתי גיהנם, וצפרט כעת צהתגברות הקליפות, והצן. גם הוא דרך ליחדי סגולה, אצל אינו שוה לכל נפש, והרבה נשתקעו בהרע ח"ו מחמת שלא רצו לקבל עליהם קושי העבודה. על כן ריחם השי"ת על כלל ישראל ועיר וקדיש משמיה נחית אור ישראל וקדושו, וללהב ינא להלהיב את לבו[ת] ישראל לאציהם שצממים, וזקוקין דנורא ובעורין דאשא נפקו מפומיה, וכל ניצוץ מתחלק לכמה טעמים, עד שתלמידיו ותלמידי תלמידיו ינאו למאות ולאלפים, חזרו חזורים עד אין שיעור צממה אופנים שונים ודרכים מתוקים בעבודת השי"ת, וצאה צה ויראה וכולם ממקום קדוש יהלכון ממקור ישראל. אשר בקל להישראלי הרוצה לגשת אל העבודה להתגבר בעבודת האל, וממילא הרע נופל. וזה שאמר יעקב אבינו ע"ה (בראשית מט, יט) ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, כי כמה יגדלו על ידי זה הדרך. ואולם אחיו הקטון יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא הגוים, וכמו שאיתא בצאגרת הצעש"ט (מדפס בס"ס בן פורת יוסף) ששאל למשיח אימתי אחי מר, והשיב לו כשיתפרסם תלמודך בעולם וכו', עיי"ש. ומה שקראו אחיו הקטון, כמו שאמר הקצ"ה (חולין ס:) עתידין נדיקים שיקראו על שמך, יעקב הקטון, דוד הקטון, וצאמת הצעש"ט היה צחינת דוד כידוע.

אך זה צריכין אנו למודע, כי מכל מקום הכל מודים שקודם כל מנזיה ותורה

ב. עיי' רש"י לב, לג. ג. פרדס רימונים שער י"ח פ"ה. ד. עץ חיים, שער ל"א פ"ג; שער הכוונות ענין חג הסוכות דרוש ה. ה. פרדס רימונים שער כא פרק יד. ו. עיי' בהקדמה דף ו ע"ב; זוהר חי וישלח שלא הובא במקור מים חיים בהקדמה לבעש"ט עה"ת.

ותפילה נריך להקדים במחשבה בחינת קור מרע, היינו לשוץ ולהתחרט על העבר ולקבל על עצמו שלא ישוץ לכסלה. ואח"כ יתגבר בעבודת האל, הגם שהרע טמון בתוכו אל ישגיח בזה כלל, ויעשה עבודת השי"ת בכל כחו וכל כונתו. ושמעתי בשם הצדיקים, בעקבות משיחא חוּפּא יסגא (סוטה מט:), היינו אפילו מי שהוא מלוכלך בעצירות ובחטאים ופשעים רח"ל, ירהב בנפשו עוז לגשת אל הקדש לעבוד את ה' בהתלהבות וכונות, וחופא כלפי שמים מהני.

ואומר אני כי זה היה פלוגת משה רבינו ע"ה וצלאל, דכתיב (שמות לח, כב) וצלאל [וגו'] עשה את כל אשר צוה ה' את משה, ואמרו רז"ל (ברכות נה.) שהסכימה דעתו לדעת המקום, כי משה אמר לו לעשות כלים ואח"כ משכן, אמר לו צלאל כלים שאעשה היכן אכניסם, אמר לו צלל אל היית וידעת. ואינו מוצן, וכי משה לא הבין זה. אך הענין, דכתיב (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם (אלשיך שם), דעל ידי עשיית המשכן וכליו נתקן ונקדש קומות הישראלי, ואחמ"ל, ואי"ה בפרשת פקודי (ד"ה ומכל) נאריך בזה. וסברת משה היתה כי צריכין מתחילה לעשות כלים, וכן בקומת הישראלי צריכין מתחילה לתקן ולקדש בחינת כלים היינו האצרים, וכמו שאיתא בזוהר הק' (תקו"ז תקון ו כג:) כלים נאים באצרים דיליה, ואח"כ בחינת משכן, יוכל השכינה לשכון בתוכו, כי איך יוכל השכינה לשכון בכלים מלוכלכים. אמר לו

צלאל, כי אי אפשר לילך בדרך זה להמשיך מתחילה הקדושה בבחינת כלים של ישראל על ידי כלי המשכן, כי רוצ אנשי ישראל לא יוכלו לילך בדרך זה לזכך ולתקן הכלים, והוה שאמר כלים שאעשה היכן אכניסם, כלומר איך אכניס הקדושה בישראל על דרך זה. אלא מתחילה משכן ואח"כ כלים, כי כן דרך העבודה נכונה לעשות עצמו בחינת משכן הגם שהכלים אינם נקיים, וממילא יתוקנו הכלים.

והוא ממש כפלוגת בית שמאי וצית הלל ויעקב ויוסף, כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין ו:) כי משה אמר יקוב הדין את ההר, ושורת הדין נותן לתקן מתחילה בחינת כלים ולהרחק מתחילה מחלאת עונותיו, ואח"כ לעשות משכן להשכין עליו אור ה' על ידי תורה ועבודה, וכסברות בית שמאי ויוסף הצדיק. ואל תתמה על זה שמשא מסטרא דדינא, כי גבורה דעתיק גנוז במוחא סמימאה, ומשם נמשך נשמת משה. אבל צלאל מסטרא דחסד, חסד אל, צלל אל, ראה שלא הרבה יחכמו לילך בדרך זה, מילין בדרך משה רבינו ע"ה ועשה משכן ואח"כ כלים. אמר לו צלל אל היית, וידעת כי רב חסד הוא ומשרה שכינתו אפילו על כלים שאינם מתוקנים, ועל ידי זה ממילא נתקנים הכלים.

בחזור לענין המדרש שהתחלנו, שמהיר המדרש לקיים מצות זקנים מצות נר וכדעת בית הלל, כמו שאיתא בספריס"ח כי חנוכה ראשי תיבות ח נרות והלכה כבית הלל, וכן קראם רז"ל (ברכות יא.) זקני בית

ז. שער מאמרי רשב"י פירוש האדרא זוטא קדישא. ח. אבודרהם, הובא בעט"ז סי' תרע.

הלל. שגם אני מקיים מצות זקנים להקדים אפרים למנשה, כי זה מורה גם כן כמלות נר חנוכה להיות מוסיף והולך וכמו שכתבתי. ולעתיד לזא יהיה הלכה כבית שמאי^י וכיוסף ומשה, שמתחילה את רוח הטומאה אעזיר מן הארץ (זכריה יג, ז), ואח"כ תורה חדשה מאתי תלך (ויק"ר יג, ג ע"פ ישעיה נא, ד). אבל דדור הזה הליכות עולם כבית הלל, שעיקר העבודה יהיה בצחינת ועשה טוב. אך צד' תנאים, כי מתחילה צריך להרהר בתשובה ולקבל על עצמו לצלי לשוץ לכסלה. גם צעת העבודה יכנע לכו בקרבן, וידע כי חוטא גדולה שמלוכלך בחטאים כמותו, יתיצב לעבוד את אדון הכל קדוש וגורא אשר לו דומיה תהילה, וישען באלהיו כי צרוב חסדיו יקבל את עבודתו לריח ניחוח. גם יקצע עתים להתמרמר במרירות על חטאיו העצומים. אבל העבודה יהיה בשמחה והכנעה, וממילא יפול הרע ויכניע את החומר ויוכל לכבוש את יצר הרע.

ואמרת הפירוש על פסוק סור מרע ועשה טוב (תהלים לד, טו), כי

האדם מתחילת העבודה כשרוצה להתחנך בעבודת ה' צריך לסור מהרע לגמרי, היינו להסיח דעתו לגמרי מהרע שעשה, ועשה טוב, ולעסוק בעשה טוב. כי אם יתחיל לצלצל את מוחו צמה שעשה אזי יפול לשאול תחתית רח"ל, ליאוש ועצבות ומרה שחורה וטמטום הלל. על כן בתחילה צריך להסיח דעתו לגמרי מהרע, אח"כ כשעוזר הקצ"ה ונכנס קצת לקדושה אז יתחיל להתנהג כמו שכתבתי בתחילה. אח"כ מאתי זה הפירוש צסם קדש הקדשים מרנא ורצנא מו"ה דוד צער ז"ל ממעורטש תלמיד הצעש"ט ז"ל.

(דב"ל, כ) כל מי שחס על נפשו ילך בדרך הצעש"ט, וידבק בתלמידיו ההולכים בדרכיו וישתה כמלא את דצריהם הנאמרים באמת צכתצ וצעל פה, וידבק צהם וכל מנהגיהם הישרים, והפורש מהם כפורש מן החיים). הרחמן יטהר את לבנו לעדו באמת. כן נראה לענ"ד כפתור ופרת, ומקום הניחו לי מן השמים להתגדר צו.

דרוש ב' לחנוכה

אמר רז"ל צמסכת שצת פרק צמה מדליקין (שצת כא), אמר רצ הונא פתילות ושמיים שאמרו חכמים אין מדליקין צהם צצצת אין מדליקין צהם צחנוכה צין צחול צין צצצת, אמר רצא מאי טעמא דרצ הונא, סצר צצצת זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. ורצ חסדא אמר מדליקין צהן צחול

אבל לא צצצת, קסצר צצצת אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. ורצ מתנה אמר מדליק צהן צין חול צין צצצת, קסצר צצצת אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה.

נראה לענ"ד לצאר לשון רז"ל ופלוגתתם על פי הקדמה שקבלנו מפי סופרים

ט. עיי' בריקהל משה (זולקווא תק"א) מה ע"ב. י. עיי' אור המאיר דרוש לשבת שובה ד"ה ושמצתי.